

Suulise keele teema tõi emakeeleolümpiaadile rekordarvu õpilasi

Andra Rumm

37. emakeeleolümpiaadi žürii esimees
ja Tartu ülikooli eesti keele lektor

2021/2022. õppeaasta emakeeleolümpiaadi põhiteema oli „Suuline keel kõnes ja kirjas“. Olümpiaadiülesannetega mõõtsime, kui hästi oskavad õpilased analüüsida suulise keele erijooni nii eri keeletasanditel, näiteks häälduses, sõnavaras, lauseehituses, kui ka allkeeltes, nagu argi- ja netisuhtluses.

Tänavust olümpiaadi korraldas Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut. Žüriisse kuulusid esimees lektor Andra Rumm, professor Liina Lindström, kaasprofessorid Tiit Hennoste, Kristiina Praakli ja Külli Habicht, teadurid Andriela Rääbis, Kirsi Laanesoo ja Külli Prillop, lektorid Sulev Iva ja Ann Siiman, nooremteadur Katrin Leppik, nooremlektor Maigi Vija ning doktorandid Piret Upser ja Andra Annuka-Loik.

Olümpiaadi lõppvooru pääsemiseks tuli õpilastel edukalt läbida eelvoor. Selleks pidid noorema vanuseastme (7.–8. klassi) õpilased osalema piirkondlikus ülesandevoorus, samas keskmise (9.–10. klassi) ja vanema vanuseastme (11.–12. klassi) õpilased said eelvooruks valida kas piirkondliku ülesandevooru või uurimistöövoo.

Uurimistöövoo ülesanded analüüsisid õpilased suulise keele erijooni enda valitud materjali põhjal

Uurimistöövoo pidi õpilane esitama 17. jaanuariks olümpiaadi põhiteemaga haakuva uurimuse. See võimaldas analüüsida, millised on suulise keele erijooned ja mis rolle need täpsemalt täidavad. Samuti oli võimalus uurida, kuidas kirjalikus suhtluses kasutatakse suulise keele nähtusi.

Uurimistöövoo osales 30 õpilast. Tänavu saadeti 12 tööd rohkem kui 2021. aastal ja 7 tööd rohkem kui 2020. aastal. Kõige enam esitasid uurimistöid Tallinna, Viljandimaa ja Lääne-Virumaa koolide õpilased.

Tööde teemad olid mitmekülgsed ja õpilased olid valinud uurimiseks eri tüüpi materjali. Suulise keele erijooni analüüsi näiteks argisuhtluses, tele-, raadiosaate või taskuhäälingu põhjal, ilukirjandustekstis, netisuhtluses Messengeri, Instagrami, YouTube'i või netikommentaaride põhjal.

Iga töö puhul hindas vähemalt kaks žürii liiget töö teema ja eesmärkide püstitust, taustakirjanduse hulka ja asjakohasust, terminite kasutust, uurimisviisi selgitust, materjali valikut ja analüüsi, tulemuste ja järelduste esitust ning töö ülesehitust, vormistust, stiili ja keelekasutust.

Tugevates töödes oli töö pealkiri, eesmärgid ja uurimisküsimused omavahel vastavuses. Refereeritud taustakirjandus oli asjakohane, terminite selgitus korrektne ning teooria- ja analüüsiosa kooskõlas. Õpilane oli materjali uurimisviisi kirjeldanud ning põhjendanud, valinud materjali piisavalt, seda süsteemselt esitanud ja seletatud ning teinud nutikaid tähelepanekuid. Tugevates töödes põhinesid tulemused tehtud analüüsil ja järeldused olid materjaliga kooskõlas. Töö pealkiri vastas sisule, ülesehitus oli loogiline, keelekasutus neutraalne, õigekiri, viitamine ja vormistus olid korrektsed. Eraldi kiitust väärised õpilased, kes ise kogusid vestlusi ja/või neid transkribeerisid.

Uurimistööde peamised puudused ilmnisid töö eri osades. Näiteks mõne töö taustaosas refereeriti peamiselt õpikut, ajaleheartiklit või raadiosaadet, kuigi seda tüüpi allikaid tulnuks uurimistöös pigem vältida ja tugineda eeskätt teaduslikele allikatele.

Osas töödes oli teistest allikatest lauseid või lõike otse üle võetud või jäetud mõni väide viitega varustamata. Uurimistöös pidanuks aga muus allikas esitatud mõtteid oma sõnadega refereerima ja esitatud väiteid viidetega tõestama.

Osa õpilasi ei olnud materjali uurimisviisi lähemalt tutvustanud ega põhjendanud. Ka tuli ette, et teooria- ja analüüsiosa ei olnud omavahel seotud, näiteks teooriaosas käsitleti mõisteid, mida analüüsi osas ei kasutatud.

Mõnes töös kasutati terminit „parasiitsõna“, mis on eksitav, sest suulise keele sõnad ja hääliitsustel on oma mõte ja funktsioon. Samuti võeti mõnes töös

9.–10. klassi parimad uurimistööd

- 1. koht, **Ingrid Hints**,
Tallinna reaalkool, 9. kl,
„Suulise keele jooned
investeermisteemalistes
podcast'ides“, juhendaja
õpetaja Reet Varik
- 2. koht, **Johanna Paide**,
Tallinna prantsuse lütseum,
9. kl, „Suulise kõne
eripärad hommikuprog-
rammi „Terevisioon“ näitel“,
juhendaja õpetaja Külli
Semjonov
- 3. koht, **Mikk Bobõlski**,
Rakvere gümnaasium,
10. kl, „Vikerraadio spordi-
saadete intervjuude kee-
lelised jooned“, juhendaja
õpetaja Reet Bobõlski

11.–12. klassi parimad uurimistööd

- 1. koht, **Mirtel Org**, Tartu Jaan Poska gümnaasium, 11. kl, „Lühendid Facebooki Messengeri vestlustes“, juhendaja õpetaja Katriin Valdre, kaasjuhendaja Riina Reinsalu¹
- 2. koht, **Marielis Jalgma**, Tallinna 32. keskkool, 11. kl, „Suulise keele erijooned ametlikus suhtluses Riigikogu näitel“, juhendaja õpetaja Eha Aare
- 3. koht, **Markus Nõlvak**, Kadriina keskkool, 11. kl, „Suulise keele erijooned Andrus Kiviräha romaani „Rehepapp ehk november“ tegelaskõnes“, juhendaja õpetaja Anneli Raud

lähtekohaks kirjakeel, mitte suuline keel. Suulise keele erijooni liigitati „vigaseks“ või „ebakorrektses“ ja lähtuti sellest, et kirjakeelne vorm on „õige“ või „korrektne“. Suulise keele uurimisel on aga sobimatu lähtuda seisukohast, et selles on korrektne kasutada kirjakeelt. Tegelikult on suuline keel eripärane keelevorm ja selle uurimise küsimus ei ole „õiges“ või „vales“ keeles. Seega võinuks uurimistöös vältida hinnangulisust suulise keele võrdlemisel kirjakeelega ja loobuda sellistest väljenditest nagu „viga“ või „ebakorrektn“.

Analüüsiosas tuli puudusena ette, et õpilane nimetas küll erijooni, kuid ei arutlenud nende ülega teinud üldistusi või sõnastanud järeldusi. Mõnes töös ei antud aga kõigile esitatud uurimisküsimustele töö käigus vastust.

Probleeme võis tekitada ka akadeemilise stiili järgimine. Näiteks esines sõnastuses põhjendamatu hinnangulisust (nt „**lausa** 84%“, „nagu **ikka**“) või subjektiivseid oletusi teemade kohta, mida töös ei uuritud.

Olgugi, et igas töös ei järgitud akadeemilise teksti tavasid, olid uurimistööd huvitavatel ja asjakohastel teemadel ning õpilased olid kas ise materjali kogunud või oskuslikult märganud materjalis esinevaid seaduspärasid. Uurimistöövoorst pääses lõppvooru kõikide vanuserühmade peale 9 õpilast.

Piirkondlik ülesandevoor toimus teist aastat järjest veebis

Piirkondlikus ülesandevoorus lahendasid õpilased 1. veebruaril veebis Moodle'i keskkonnas ülesandeid. Tänavu osales ülesandevoorus ligikaudu 2700 õpilast, mis on 795 õpilast rohkem kui eelmisel aastal ja 1050 õpilast rohkem kui üle-eelmisel aastal.

Ülesandevoorus tuli õpilastel vastavalt vanuserühmale lahendada 8–10 ülesannet, mis kõik seostusid olümpiaadi põhiteemaga ja mille

¹ Loe ka Mirtel Oru uurimuse põhjal valminud artiklit sellest ajakirjanumbri.

raskusaste varieerus. Ülesannete tegemiseks oli aega 120 minutit ja soovi korral võisid õpilased kasutada internetiallikaid.

Ülesandevoorus said õpilased tuvastada näiteks lühikeste sõnade, nagu *aa*, *ee*, *mh*, tähendusi ja rolle nii suulises kõnes kui ka kirjakeeles, leida netivestlusest suulise keele erijooni, tuvastada kirjaipildi ja häälduse erinevusi. Samuti tuli õpilastel muuta ette antud palve neljal eri moel pehmemaks ja tugevamaks, otsustada küsilauseste roll ning määrata helilaine ja spektrogrammi abil joonisel olev sõna. Ülesandeid tuli lahendada ka eesti keelega sarnaste keelte – võru ja liivi keele – kohta.

Osa ülesandeid olid automaatselt hinnatavad, kuid igas vanuserühmas oli ka 4–5 ülesannet, mida hindasid õpetajad. Žürii saatis õpetajatele võtmed, mille põhjal oli lihtsam hinnata. Samuti loodi Google'i dokument, kus sai tekkinud küsimusi žüriiga arutada. Piirkondlikust ülesandevoorust pääses lõppvooru 73 õpilast.

Lõppvoorus lahendati veebis mitmekülgeid ja uudseid ülesandeid

Lõppvooru kutsuti 82 õpilast, neist 9 olid esitanud tugeva uurimistöõ ja 73 osalenud edukalt ülesandevoorus. Lõppvoor toimus 11. märtsil elektrooniliselt piirkondlikes koolides, kus õpilased lahendasid ülesandeid

Kuvatõmmis: lõppvooru pääsesid õpilased 49 Eesti koolist (Google My Maps)

7.–8. klassi parimad lõppvoorutööd

- 1. koht, **Paula Arula**, Tallinna reaalkool, 7. kl
- 2. koht, **Helen Luurmees**, Tallinna Mustamäe gümnaasium, 8. kl
- 3. koht, **Jasper Vähk**, Tallinna reaalkool, 7. kl
- 4. koht, **Lisette Tarto**, Keila kool, 8. kl
- 5. koht, **Nele Pajula**, Vasalemma põhikool, 8. kl

9.–10. klassi parimad lõppvoorutööd

- 1. koht, **Ingrid Hints**, Tallinna reaalkool, 9. kl
- 2. koht, **Johanna Paide**, Tallinna prantsuse lütseum, 9. kl
- 3. koht, **Karoli Maria Krause**, Tallinna reaalkool, 9. kl
- 4. koht, **Emma Herta Ööbik**, Pärnu Sütevaka humanitaargümnaasium, 10. kl
- 5. koht, **Ranno Valk**, Jõgeva põhikool, 9. kl

11.–12. klassi parimad lõppvoorutööd

- 1. koht, **Elisabet Hein**, Jõgevamaa gümnaasium, 12. kl
- 2. koht, **Marielis Jalgma**, Tallinna 32. keskkool, 11. kl
- 3. koht, **Triinu Aru**, Hugo Treffneri gümnaasium, 11. kl
- 4. koht, **Liis Siigur**, Miina Härma gümnaasium, 12. kl
- 5. koht, **Geteli Hanni**, Põlva gümnaasium, 11. kl

järelevalvaja juuresolekul arvutiklassis. Seega toimus ka lõppvoor teist aastat järjest täielikult veebis.

Lõppvoorus oli 10 ülesannet ja õpilased võisid soovi korral kasutada otsingute tegemiseks internetiallikaid. Kõigil vanuseastmetel olid sarnast tüüpi ülesanded, kuid nende töökäsk ja/või raskusaste erines.

Esimeses, ühendamisülesandes tuli õpilastel otsustada, millist suhtlustegevust näitelause esindab, nt kas küsimist, pakkumist, etteheite tegemist. Selleks oli tarvis jälgida, kuidas kõneleja B kõneleja A lauset tõlgendab (nt „A: Mis mahl see veel on B: Mandariini“ vs. „A: Mis mahl see veel on B: Vabandust, ostsin vale mahla“). See ülesanne õnnestus õpilastel hästi.

Teine ülesanne oli kuulamisülesanne, kus õpilased vaatasid videokatket ETV reisisaatest „Ehh, uhhuduur“ ja lugesid selle transkriptsiooni. Seejärel tuli määrata video põhjal ette antud transkriptsioonimärkide tähendused.

Kolmandas, võrdlusülesandes tuli kõrvutada kaht telefonikõnet: sõbrannade vahelist argist ja bussiinfosse tehtud ametlikku vestlust. Õpilased pidid tuvastama, mille poolest erineb nende vestluste sõnavara ning lausete ja dialoogi ülesehitus.

Ka neljandas ülesandes tuli jälgida videot, kuid seekord mitut silmaseire videot, millelt oli näha katseisiku pilgu liikumist lausete lugemisel. Õpilased pidid otsustama, millistele sõnadele pöörab lugeja pikemalt tähelepanu, nt kas partiklitele, lause alguses olevatele sõnadele või võõrsõnadele.

Viiendas ülesandes tuli kirjutada Redditi foorumipostituse põhjal 65sõnaline kokkuvõte Bolti jalgrataste laenutamise kohta. Kokkuvõte pidi olema sidus, neutraalses stiilis ja järgima kirjakeele reegleid. See ülesanne osutus kõige keerulisemaks, näiteks

Emakeeoleolümpiaadi šokolaadid kauplusest Õige Magus (foto: Andra Annuka-Loik)

tehti kokkuvõtte pikem kui 65 sõna või eksiti mõne kirjakeelereegli vastu.

Kuuendas, ühendamisülesandes pidi kindlaks tegema, millises funktsioonis kasutatakse vestluskatketes toodud sõnu *noh* ja *no*, nt kas järje otsimiseks, jätkama kehtutamiseks või kokkuvõtte osutamiseks.

Seitsmes ülesanne oli joonise tõlgendamise ülesanne. Etteantud joonistel oli kujutatud sõnade *mõistagi*, *loomulikult* ja *muidugi* ning *vist* ja *võib-olla* kasutussagedusi kaheksas keeleregistris: suulises argisuhtluses, suulises ametisuhtluses, argises netivestluses, netikommentaaries, ilukirjanduses, trükiajakirjanduses, populaarteaduses ja teaduses. Õpilastel tuli hinnata esitatud väidete tõesust joonistega.

Kaheksandas ülesandes said õpilased täita murdekaarti ja lohistada lõrtsiga seotud sõnavara näited õige kihelkonna juurde. Ülesanne õnnestus õpilastel väga hästi ja õpilased oskasid internetist murdesõnade kohta infot leida.

Üheksas ülesanne oli lugemisülesanne, kus esitatud tekst andis ülevaate peamistest suulise keele lausetele omastest nähtustest. Õpilastel pidi loetu põhjal otsustama, millise nähtusega on iga toodud näitelause puhul tegemist.

Kümnendas ülesandes tuli lohistada keeleteaduse ja suulise kõne terminid õigesse järjekorda nii, et need oleksid vastavuses näitelausega. See ülesanne tuli õpilastel enamjaolt hästi välja ja nad leidsid internetist vajalikku infot.

Õpilaste tagasisidet kogus ja analüüsis oma magistritöös Laura Jõgar (2022), kes leidis, et lõppvooru ülesanded meeldisid õpilastele seetõttu, et need erinesid tavalistest eesti keele tunni harjutustest. Toodi ka esile, et olümpiaadiülesannete lahendamine näitas neile, et keeleteadus on mitmekülgsem ja huvitavam valdkond, kui nad esialgu arvasid. Õpilased märkisid, et keeleteadus ei hõlma sugugi vaid õigekirjareegleid, vaid on lai valdkond, kust igauks võib endale midagi meelepärast leida.

Täpsemalt kiitsid õpilased näiteks murdekaardi täitmise ülesannet ning kuulamisülesannet, kus pidi videofaili põhjal transkriptsioonimärkeid tähendusi tuvastama. Negatiivsena toodi esile ajamahukaid ülesandeid või analüüsiülesandeid, kus oli oma vastuseid keeruline sõnastada. (Jõgar 2022)

Veebiolümpiaadi plussidena märkisid õpilased näiteks loodussäästlikkust, internetiotsingute võimalust ja mitmekülgseid ülesandeid, milles on kasutatud multimeedia võimalusi. Miinustena toodi välja näiteks võimalikud tehnilised probleemid ja silmade liigne koormus. (Jõgar 2022)

Olümpiaadi parimaid tunnustati 25. märtsil Tartu ülikooli senati saalis toimunud aktusel, kuhu kutsuti 30 parimat. Järgmisel aastal korraldab emakeeolümpiaadi Tallinna ülikool ning aktusel kuulutas lektor Merilin Aruvee välja järgmise olümpiaadi põhiteema „Keelemuutused“.

Täname kõiki, kes osalesid selle aasta emakeeolümpiaadil! Soovime palju õnne võitjatele ja nende õpetajatele!

Viidatud kirjandus

Jõgar, Laura 2022. Õpilaste tagasiside 2022. aasta emakeeolümpiaadi lõppvoorule. Magistritöö käsikiri. Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut.